

Ks. dr hab. Marek Saj, prof. UKSW
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Wydział Prawa Kanonicznego
ul. Dewajtis 5
01-815 Warszawa

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Wojciecha Józefa Lecha pt. *Władza szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów i zwalniania z kar w prawie Kościoła łacińskiego*, Lublin 2020 (mps, ss. 457), napisanej na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Instytucie Prawa Kanonicznego pod kierunkiem p. dr hab. Elżbiety Szczot, prof. KUL, w odpowiedzi na uchwałę Rady Instytutu Prawa Kanonicznego Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z dnia 23 kwietnia 2020 roku

Jednym z podstawowych obowiązków kapłańskich jest sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania. To ważna i delikatna posługa, wymagająca umiejętnego podejścia do penitenta, zrozumienia jego sytuacji życiowej, żalu za popełniony grzech, ale także wiedzy, by swoją decyzją pomóc grzesznikowi powrócić na drogę zbawienia, a nie zaszkodzić. Rzeczywistość sakramentu spowiedzi obejmuje wymiar tak teologiczny, jak i prawny. Obydwa przepalają się ze sobą i nie można ich od siebie oddzielić. Z tego między innymi względu prawodawca w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku unormował tę kapłańską posługę. Z wielu zagadnień dotyczących tego sakramentu Doktorant wybrał władzę spowiednika w zakresie udzielania abszolucji sakramentalnej i uwalniania penitenta od kar kościelnych. Ten właśnie obszar stał się polem badawczym jego pracy. To temat ciągle aktualny, tym bardziej że Stolica Apostolska wciąż wydaje w tej kwestii nowe dokumenty.

Temat, problem i cel pracy

Praca doktorska ks. mgr. lic. Wojciecha Józefa Lecha została zatytułowana *Władza szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów i zwalniania z kar w prawie Kościoła łacińskiego*. Tak sformułowany temat wyraźnie nakreśla jej problematykę: władza spowiednika dotycząca tak odpuszczania grzechów, jak i zwalniania z kar podczas spowiedzi. Autor na początku zadaje między innymi takie pytania: „Jaki jest zakres władzy szafarza sakramentu pokuty odnośnie do odpuszczania grzechów i zwalniania z kar kościelnych? W jakich sytuacjach władza odpuszczania grzechów zostaje ograniczona oraz jakie są skutki absolucji szafarza, który działa wbrew występującym ograniczeniom? Czy kapłan mający upoważnienie do spowiadania może rozgrzeszyć każdego penitenta z grzechu, będącego równocześnie przestępstwem, za popełnienie którego zaciągnął on na mocy samego prawa karę ekskomuniki lub interdyku zabraniającą przyjmowania sakramentów? Jakie warunki musi spełnić penitent, aby otrzymać sakramentalne rozgrzeszenie?” (s. 20). Odpowiedź na te pytania stanowi główny cel opracowania. By móc to uczynić, Doktorant uwzględnił szerokie źródła teologiczne i kanoniczne, takie jak prawo kodeksowe Kościoła łacińskiego, Pismo Święte, Katechizm Kościoła katolickiego, dokumenty papieskie i soborowe, pisma pisarzy chrześcijańskich i wiele innych. Skorzystał także ze źródeł prawa polskiego. Ponadto nieocenioną rolę odegrała bogata literatura kanoniczna i teologiczna.

Źródła i literatura

Przedstawiona do recenzji praca oparta jest na niezwykle bogatym materiale badawczym, co świadczy o bardzo solidnym podejściu do wybranego zagadnienia. W sumie bibliografia liczy 67 stron (s. 383–449). Została podzielona na „Źródła” (s. 383–407) „Teksty pisarzy chrześcijańskich” (s. 407–409) oraz „Literaturę” (s. 409–449). Źródła dzielą się na osiem mniejszych jednostek: dokumenty soborów powszechnych, księgi pokutne, dokumenty papieży, dokumenty dykasterii Kurii Rzymskiej, schematy prawa kanonicznego, księgi liturgiczne, prawo partykularne i źródła prawa polskiego. W niektórych z nich wyodrębniono jeszcze mniejsze kategorie. Źródła liczą więc 208 pozycji, teksty pisarzy chrześcijańskich 20,

natomiast literatura 580. W sumie całość wynosi 808 pozycji, w tym 191 obcojęzycznych (w źródłach 82 pozycje, w literaturze 109 pozycji).

Podział bibliografii jest logiczny i poprawny, a zapis poszczególnych pozycji prawidłowy i przejrzysty. Warto podkreślić, że Autor podaje oryginalną wersję źródeł w języku, w którym zostały ogłoszone, a następnie najczęściej polski odpowiednik (zdarza się także angielski). To w pracach naukowych na poziomie doktoratu niemalże konieczność, ale nie zawsze jest uwzględniane. Tutaj zrobiono to wzorcowo.

Metoda badawcza

We wstępie Autor podał, iż w dysertacji zastosowana zostanie metoda dogmatyczna oraz metoda historyczna i porównawcza (s. 23). Precyzyjnie wyjaśnia, dlaczego obrał właśnie takie metody i jak będą one wykorzystane w badaniach. Są one poprawne do opracowania zagadnienia określonego tematem pracy i posługiwanie się nimi Doktoranta nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Układ pracy

Rozprawa doktorska została podzielona na trzy rozdziały, poprzedzone spisem treści (s. 3–7), wykazem skrótów (s. 9–13) i wstępem (s. 15–23). Wieńczy ją zakończenie (s. 373–382), po którym następuje bibliografia (s. 383–449). Kolejne dołączone do opracowania części (uwzględnione także w spisie treści) to streszczenie rozprawy w języku polskim (s. 451–453) i angielskim (s. 455–457).

Wstęp, liczący dziewięć stron, zawiera wszystkie wymagane w tego typu pracach elementy. Autor wprowadza i wyjaśnia problematykę podjętego studium, podaje jego główną bazę źródłową i pomocniczą, wskazuje zastosowane metody badawcze oraz opisuje zakres poszczególnych rozdziałów.

Pierwszy z nich został zatytułowany *Teologiczno-kanoniczne podstawy sakramentu pokuty* (s. 25–140), a jego zawartość w pełni odpowiada temu tytułowi. Doktorant chronologicznie, poczynawszy od źródeł biblijnych aż po aktualne decyzje papieża Franciszka, przedstawił rozwój praktyki pokutnej i sprawowania sakramentu pokuty.

W drugim rozdziale, pod tytułem *Władza szafarza w zakresie odpuszczania grzechów* (s. 141–248), Autor zaprezentował osobę spowiednika jako szafarza sakramentu pokuty, sposoby uzyskania przezeń władzy spowiadania, a także jego obowiązki i prawa podczas wykonywania tej posługi.

Tytuł rozdziału trzeciego to *Władza szafarza w zakresie zwalniania z kar* (s. 249–372). Autor scharakteryzował cenzury właściwe dla Kościoła łacińskiego, konkretne przestępstwa, które ograniczają władzę rozgrzeszania, jak również możliwość zwalniania przez spowiednika z kar kościelnych w sakramencie pokuty i pojednania.

Rozważania zawarte w owych trzech rozdziałach zostały zwieńczone *Zakończeniem* (s. 373–382). Jest ono metodycznie poprawne, zawiera dokładną i wyczerpującą syntezę przeprowadzonych badań.

Treść i osiągnięcia badawcze

Podział pracy doktorskiej na trzy rozdziały w pełni uzasadnia problematyka określona w jej tytule. Należy zaznaczyć, że każdy rozdział rozpoczyna się od wprowadzenia sygnalizującego przedmiot prowadzonych w nim badań, ale – co ważne i cenne – nie jest to li tylko ogólne wskazanie tego, co zostanie omówione. Te części pracy zawierają mocną argumentację podejmowanych w danym rozdziale rozważań, które są integralne z tematem całej pracy. To potwierdza świadomość badawczą Doktoranta i umiejętność wprowadzania czytelnika w temat.

Logiczne jest, z racji obranego zagadnienia, zaprezentowanie w rozdziale pierwszym teologicznych i kanonicznych podstaw sakramentu pokuty. Wydawałoby się, że to temat wprowadzający w całe badania, będący jakby ich fundamentem. Tak też zresztą nazywa go sam Autor (s. 21, 27). Z jednej strony owszem, bo trudno mówić o władzy szafarza sakramentu pokuty i pojednania bez ukazania, czym ten sakrament jest w swej istocie. Z drugiej jednak strony, to nie tylko fundament, lecz także precyzyjne rozważania będące integralną częścią określonych w tytule rozprawy badań. Można by oczywiście nieco go ograniczyć, zwłaszcza część historyczną, całość badań na tym by nie straciła, ale rozważane zagadnienia łatwiej zrozumieć w kontekście ich historycznego pojmowania i rozwoju. Dodatkowo za tę historyczną część należy się Doktorantowi uznanie, gdyż precyzyjnie ukazał i źródła,

i rozumienie pokuty oraz odpuszczanie grzechów na przestrzeni tysięcy lat. Ta część pracy sama w sobie jest więc nowatorska. Zakres tematyczny rozdziału zawarty w jego drugim punkcie, zwłaszcza jeśli chodzi o materię, formę i sposób sprawowania sakramentu pokuty, to wiedza konieczna dla każdego szafarza tegoż sakramentu. Jego decyzje podejmowane podczas tej posługi, prezentowane w kolejnych dwóch rozdziałach, nie będą łatwe, a czasem i właściwe, bez posiadania tej wiedzy.

Drugi rozdział został poświęcony rozważaniom dotyczącym władzy szafarza sakramentu pokuty i pojednania w zakresie odpuszczania grzechów. To główne zadanie związane z tą posługą. Tutaj Doktorant, po prezentacji kapłanów będących szafarzami tego sakramentu, czyli biskupa i prezbitera, wyjaśnił, czym jest ta władza oraz w jaki sposób się ją otrzymuje, traci i czym może być ona ograniczona. To wiedza podstawowa, jednak praktyka pokazuje, że nie przez wszystkich, w tym także kapłanów, właściwie rozumiana. Na pewno szczególny nacisk musi być położony na kapłanów zakonników, którzy najczęściej spośród duchownych zmieniają miejsce zamieszkania, co ma istotny wpływ na posiadanie owego *facultas*. Doktorant jasno zaakcentował tę kwestię.

Trudno byłoby mówić o posłudze szafarza sakramentu pokuty bez ukazania jego obowiązków i praw podczas jej pełnienia. Nie jest ona bowiem jego prywatną czynnością, ale winien on kierować się wskazaniem Kościoła w tej materii. Warto zauważyć podjęcie przez Autora kwestii tzw. spowiedzi furtkowej, gdyż zagadnienie to w ostatnich latach było mocno dyskutowane w środowisku kościelnym w Polsce. Doktorant podaje jasne stanowisko Kościoła w tej materii, ukazując jednocześnie wielkie niebezpieczeństwo tej formy spowiedzi. Sposób prezentacji przeprowadzonych badań dotyczących odpuszczania grzechów wykracza daleko poza to, co możemy na ten temat przeczytać w komentarzach kodeksowych i literaturze. Należy zatem wyraźnie podkreślić, iż treść tego rozdziału nie jest „podręcznikowa”. To solidne rozważania oparte na bogatym materiale. Wartościowe jest podanie przy wielu kwestiach opinii różnych kanonistów wypowiadających się w danym temacie, zwłaszcza wtedy, kiedy ich poglądy różnią się między sobą. To duże walory tego rozdziału.

Władza szafarza sakramentu pokuty i pojednania w zakresie zwalniania z kar to temat rozdziału trzeciego. To logiczna kontynuacja wcześniejszych rozważań,

bowiem mogą się zdarzyć sytuacje, kiedy na przeszkodzie rozgrzeszenia stać będzie kościelna kara. Autor rozpoczyna rozważania tej części pracy doktorskiej od prezentacji cenzur, czyli ekskomuniki, interdyktu i suspensy. Jest to konieczne, gdyż bez tej wiedzy trudno mówić o możliwości zwalniania podczas spowiedzi z zaciągniętych kar będących skutkiem popełnionego przestępstwa. Bardzo rozbudowane zostały badania dotyczące przestępstw ograniczających władzę rozgrzeszania, co jest właściwe z uwagi na podjęty temat pracy i zakres trzeciego rozdziału. Ostatnia część to zagadnienia związane ze zwalnianiem z cenzur. Tutaj Doktorant, dzieląc te kwestie na okoliczności zwyczajne i nadzwyczajne, wymienia spowiedników ze względu na pełnione kościelne zadania mających uprawnienia do zwalniania z kar, także tych zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej. Należy podkreślić, że w badaniach tych zostały uwzględnione najnowsze dokumenty kościelne dotyczące tej materii, gdyż jest ona wciąż przez prawodawcę analizowana i normowana. Wśród nowych zagadnień Autor podkreślił przestępstwo aborcji i możliwości zwolnienia z kary za ten czyn, bo tutaj wiele się zmieniło, a także instytucję „misjonarzy miłosierdzia”, którzy nadal, mimo zakończenia Roku Jubileuszowego, posiadają kompetencje do uwalniania z kar.

Trzeba tutaj zaznaczyć, że zaprezentowane w tym rozdziale badania bardzo przekraczają treści, które zawierają komentarze. Z punktu widzenia teoretycznego, ale i praktycznego, to niezwykle cenna część dysertacji. Doświadczenie pokazuje, że nie wszyscy duchowni mają odpowiednią orientację w tych tematach. Co więcej, wydaje się, że i wiernym świeckim zbyt mało, może i w ogóle, nie mówi się np. o „misjonarzach miłosierdzia” i ich uprawnieniach. Tym bardziej ta praca staje się potrzebna i aktualna.

Na końcu każdego z trzech rozdziałów znajdują się wnioski, wydzielone osobnym śródtytułem umieszczonym także w spisie treści. Informacje tam zebrane ujęte zostały w punktach: w rozdziale pierwszym jest ich 20, w drugim 17, natomiast w trzecim 22. To dobrze opracowane podsumowania, w których Doktorant zbiera i streszcza rozważane kwestie, akcentując najważniejsze zagadnienia danego rozdziału. Wnioski te nie są zdawkowe, ale bardzo precyzyjne. Udowadniają zdolność Doktoranta do syntetycznego zobrazowania analizowanej materii. Może lepiej byłoby nazwać je podsumowaniami, bo taka właśnie jest ich treść.

Koniecznym należy zauważyć dziewięciostronicowe zakończenie. Jest ono dość obszerne, co mogłoby sugerować, że zostały w nim powtórzone treści, które wcześniej znalazły się we wnioskach do poszczególnych rozdziałów. Generalnie tak się jednak nie stało, choć nie dało się tego całkowicie uniknąć. Zakończenie nie jest więc prostym streszczeniem przeprowadzonych badań nad władzą szafarza sakramentu pokuty w zakresie odpuszczania grzechów i zwalniania z kar w prawie Kościoła łacińskiego, lecz syntetycznym ukazaniem ewolucji dyscypliny pokutnej w Kościele związanej ze sprawowaniem sakramentu pokuty i pojednania. Tę ewolucję widać zwłaszcza w porównaniach obecnie obowiązujących norm z tymi zawartymi w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 roku. Autor recenzowanej dysertacji wskazał w tej części rozprawy także na te obszary analizowanej materii, które wymagają większej troski przełożonych kościelnych, nie w kwestii innego ich uregulowania, ale ich znajomości, zwłaszcza przez duszpasterzy. Winno to mieć miejsce, zdaniem Doktoranta, już na etapie formacji seminaryjnej, z czym absolutnie należy się zgodzić.

Lektura przedłożonej do recenzji pracy doktorskiej jasno ukazuje i recenzent nie ma co do tego wątpliwości, że Doktorant porusza się po dobrze mu znanym gruncie.

Dysertacja napisana została właściwym, naukowym językiem. To lektura ściśle naukowa. Autor swobodnie operuje wszystkimi, także łacińskimi określeniami, których w pracy jest bardzo dużo – niemalże przy każdej wymienianej prawnej instytucji zamieszcza w nawiasie jej łaciński odpowiednik. Pozytywnie świadczy to o naukowym podejściu Doktoranta do tekstu i potwierdza jego erudycję.

Należy także wspomnieć o przypisach do tekstu. Po pierwsze, zrobione są one konsekwentnie i poprawnie, a nawet wzorcowo, po drugie, w wielu miejscach Doktorant, obok typowego odesłania do źródła danej myśli czy twierdzenia podaje także innych autorów omawiających dane zagadnienie. To potwierdza dobrze i szeroko przeprowadzoną kwerendę naukową.

Warto podkreślić bardzo solidnie dokonaną korektę tekstu. Recenzent dostrzegł jedynie dwie tzw. literówki, o których w zasadzie nie warto wspominać, bo w tak obszernym dziele nie ma to żadnego znaczenia.

Wnioski końcowe

Przedłożoną do recenzji rozprawę doktorską oceniam pozytywnie, to rzeczywiście bardzo dobre pod każdym względem opracowanie naukowe. Trudno jej cokolwiek zarzucić. Autor w pełni zrealizował określone na początku cele badawcze. Dzieło to z pewnością wypełnia lukę w polskiej, a może nie tylko polskiej, literaturze kanonistycznej dotyczącej posługi spowiednika. Praca ta ma wymiar nie tylko teoretyczny, ale i praktyczny, bo takich rzeczywistości dotyczy. Na pewno będzie ona pożyteczna nie tylko dla chcących poszerzyć tę wiedzę, np. dla studentów prawa kanonicznego czy teologii oraz dla uprawiających naukę zawodowo, ale przede wszystkim dla spowiedników. Z tego względu – moim zdaniem – winna być koniecznie opublikowana.

W podsumowaniu recenzji oświadczam więc, że rozprawa ks. mgr. lic. Wojciecha Józefa Lecha spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, a nawet przekracza je w znacznym stopniu. Jeszcze raz jednoznacznie stwierdzam, że ma ona wysoki walor naukowy. Podjęty temat władzy spowiednika w zakresie udzielania absencji sakramentalnej i uwalniania penitenta od kar kościelnych należy do ważnych i choć istnieje bogata literatura poświęcona tym zagadnieniom, to nie ma monografii ujmującej je w sposób ekskluzywny. Zdecydowanie można powiedzieć, że rozprawa ta to swoiste *novum*, ponieważ dotąd nikt nie ujął tej problematyki tak kompleksowo, za co należy wyrazić jej Autorowi uznanie, że podjął się tego w pracy doktorskiej. Tym samym składam wniosek o dopuszczenie Kandydata do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie, biorąc pod uwagę wysoki poziom recenzowanej rozprawy doktorskiej, wnioskuję o jej wyróżnienie.

ks. dr hab. Marek Sai, prof. UKSW

Warszawa, dnia 12 maja 2020 roku